

УДК 378.147:373.31+37.033

А. КРАМАРЕНКО

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СОЦІОПРИРОДНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкривається актуальність проблеми формування соціо-природних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у контексті професійної освіти, визначено основні напрямки у вирішенні даного питання.

Ключові слова: цінності, соціоприродні цінності, формування, майбутні педагоги.

Актуальність проблеми. У ХХІ столітті посилення негативного впливу на навколишнє середовище сприяло усвідомленню суспільством того, що цей процес може мати неконтрольовані наслідки і нести загрозу людському буттю. Хоча принципи соціоприродних відносин мають глибинну історію, але тільки входження людства у стан техногенної цивілізації з особливою гостротою розкрило зазначену проблему як проблему антропологічну.

На сучасному рівні розвитку суспільства даний процес регулюється нормативно-правовими документами, серед яких: Земельний (1992), Лісовий (1994), Водний (1995) кодекси, низка законів про раціональне використання та охорону природи в Україні («Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про екологічну експертизу» (1995) та ін.), проект Стратегії національної екологічної політики на період до 2020 р. та ін. Дані документи на законодавчому рівні регламентують соціально-природничі відносини у системі «суспільство-людина-природа».

Не залишається осторонь й освіта, оскільки їй відводиться певне місце із чітким визначенням завдань, які, в свою чергу, передбачають зміни у професійній підготовці педагогічних фахівців у цілому та фахівців початкової освіти зокрема.

Разом з тим, виявлення й оцінка ціннісних пріоритетів сучасного фахівця початкової освіти, розвиток його аксіосфери, аксіологізація професійно-педагогічної діяльності, розробка інваріантного ядра ціннісноорієнтаційних якостей майбутнього професіонала, дослідження специфіки ціннісних орієнтацій у процесі його професійної підготовки – питання, які набувають на сьогодні стратегічного характеру і є одними з найважливіших й актуальних завдань вищої педагогічної школи.

Аналіз публікацій з проблеми дослідження. Цінності та ціннісні орієнтації є предметом наукового інтересу протягом багатьох століть. Зауважимо лише, що з ціннісної проблематики у 80-90-ті роки в СНД з'явився ряд праць, що заслуговують на увагу: С. Анісімов, Г. Вижлецов, О. Максимов, Е. Носенко, Н. Фролова; монографії М. Кагана, П. Гуревича, докторські дисертації П. Смірнова, О. Панфілова та ін. Проблема цінностей була предметом дослідження ряду виконаних в Україні дисертаційних досліджень: Т. Богорішвілі, Ю. Борисової, В. Сіверса, Н. Костенко, М. Підлісного, Є. Подольської, І. Стрилецької та ін.

Проблема дослідження професійно-педагогічних цінностей визначається насамперед реальними потребами суспільства, гуманізацією педагогічної освіти, підвищенням якості навчання і виховання. У теорії і практиці вищої педагогічної освіти набуто значний досвід, що є основою формування цінностей у майбутніх фахівців початкової освіти. Зокрема, це наукові нароби, в яких розкрито методологічні та теоретичні дослідження підготовки фахівців у вищих педагогічних закладах, спрямовані на підвищення ефективності навчально-виховного процесу (А. Алексюк, І. Бех, С. Гончаренко,

О. Глузман, М. Євтух, О. Дубасенюк, Т. Козак, А. Коржуєв, А. Линенко, Н. Максименко, Ю. Пелех, А. Семенова, Т. Сущенко та ін.); теоретико-методичні основи формування екологічної культури майбутнього вчителя (Ю. Бойчук, Н. Лисенко, Л. Лук'янова, В. Смікал, Г. Тарасенко, Н. Ясінська та ін.), формування екологічного світогляду майбутніх учителів у процесі екологічної освіти й виховання (Г. Білявський, О. Головка, І. Костицька, Т. Нінова, М. Падун, Г. Пустовіт, Ю. Саунова, С. Совгіра, А. Федорук, С. Шмалей та ін.), посилення ролі екологічної домінанти у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів (Г. Білецька, А. Захлебний, І. Зверев, В. Ільченко, О. Король, О. Кудрявцева, О. Лабенко, Г. Марочко, О. Мащенко, І. Суравегіна та ін.), формування відповідального ставлення молоді до навколишнього середовища (Л. Білик, В. Вербицький, М. Назарук, Н. Негруца, Н. Пустовіт, Л. Руденко, С. Сапожников та ін.).

Важливим джерелом з проблеми формування цінностей у майбутніх фахівців початкової освіти є праці науковців з оновлення професійної підготовки, які розв'язують загальнопедагогічні та методичні проблеми вдосконалення цієї галузі (К. Авраменко, В. Бондар, Н. Воскресенська, Н. Глузман, Б. Долинський, Н. Кічук, Л. Коваль, А. Коломієць, О. Кравчук, О. Матвієнко, І. Пальшкова, Л. Петухова, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа, О. Хижна, І. Шапошнікова та ін.).

Певну увагу формуванню ціннісної орієнтації особистості майбутнього вчителя початкової школи приділяють Н. Бібик, І. Бужина, В. Денисенко, С. Єрмакова, А. Кудусова, Д. Пашенко, О. Савченко, Л. Хомич та ін.

Питання формування екологічної свідомості майбутніх учителів початкових класів досліджувала М. Хроленко [5], у роботі Н. Борисенко [1] висвітлено педагогічні умови формування екоцентричного світогляду у даних фахівців, проблема їх підготовки до екологічного виховання молодших школярів розкрита Н. Казанішевою [2], у свою чергу, І. Малишевською [4] схарактеризовано особливості підготовки майбутніх учителів школи першого ступеня до використання засобів природотерапії у майбутній професійній діяльності, Л. Колбіною [3] ґрунтовно досліджено процес підготовки фахівців до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

У психолого-педагогічних дослідженнях російських науковців (Ф. Гайнуллова, О. Дугін, Н. Єгорова, Н. Коваленок, Л. Колдомасова, О. Линенко, Г. Папуткова, О. Перфілова, Є. Самаріна, Р. Турчаєва, Л. Фатєєва, О. Фокін та ін.) питання цінностей, екологічної свідомості, еколого-соціальної відповідальності, формування екоцілісної особистості майбутніх фахівців не залишилися поза увагою.

Віддаючи належне теоретичній і практичній значущості зазначених наукових праць учених, слід, однак, зауважити, що в них не приділялося належної уваги вивченню соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, що й обумовлює зацікавленість проблемою.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення й узагальнення теоретичних та практичних аспектів у формуванні соціоприродних цінностей зазначених фахівців виявлено протиріччя між:

- значними науковими здобутками з окремих аспектів підготовки майбутніх фахівців початкової освіти й відсутністю теоретико-методологічного та педагогічного обґрунтування процесу формування соціоприродних цінностей зазначених фахівців в умовах ступеневої освіти;

- сучасним інформаційним забезпеченням процесу професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти та необхідністю розв'язання екологічних проблем, які можуть бути подолані тільки шляхом збереження кращих традицій поряд з поступовим упровадженням у педагогічний процес вищої школи інноваційних технологій;

- програмними вимогами й фактичними знаннями про взаємодію людини та природи й відповідними поглядами та переконаннями майбутніх фахівців початкової освіти;

– сформованими соціоприродними цінностями майбутніх фахівців початкової освіти і орієнтацією їх на майбутній зміст професійної діяльності відповідно до невідомих ще екологічних та педагогічних ситуацій;

– потребами в формуванні соціоприродних цінностей особистості та індивідуальною формою їх прояву в майбутнього фахівця початкової освіти.

Актуальність теми та зазначені суперечності зумовили потребу дослідити проблему формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти в процесі професійної підготовки, що і буде **метою** нашої статті.

Ураховуючи обмеженість викладу матеріалу та ґрунтовне дослідження вищевказаної проблематики, окреслимо найбільш загальні завдання, які заплановано реалізувати під час виконання роботи. Для досягнення поставленої мети ми зорієнтовані на наступне:

1. Здійснити ретроспективний аналіз проблеми формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти в умовах професійної підготовки.

2. Проаналізувати світоглядні погляди на проблему взаємодії людини й природи на історичних етапах розвитку суспільства, а також наукові погляди на взаємодію людини й природи, визначити сутність понять «цінність», «соціоприродні цінності», «формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти».

3. Обґрунтувати функціональну структуру соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти на основі встановлення її компонентного складу.

4. Розробити концептуальні засади дослідження та визначити основні напрямки формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти в умовах вищого навчального закладу.

5. Спроектувати й експериментальним шляхом перевірити модель, яка відбивала б сутність, зміст і структуру процесу формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях.

6. Провести діагностику сформованості соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі констатувального експерименту.

7. Розробити й упровадити в навчально-виховний процес вищих педагогічних закладів навчально-методичний комплекс для забезпечення процесу формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти.

8. Експериментально перевірити ефективність впровадження в навчально-виховний процес моделі соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти.

Основні підходи до організації дослідження обумовлені змінами в освітній парадигмі та орієнтовані на запровадження у процес формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти компетентнісного підходу, який ураховує перспективні напрямки модернізації освіти, відповідно до вітчизняних та світових стандартів, інтеграції в європейський і світовий освітній простір.

Вважаємо, що ефективність пошуку – з'ясування концептуальних засад процесу формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі професійної підготовки – залежатиме від результатів цілісного процесу формування особистості даного фахівця на методологічному, загальнопсихологічному, загальнопедагогічному і конкретно-науковому рівнях.

Концептуальні засади дослідження будуть об'єднувати методологічний, теоретичний та практичний блоки. Методологічний блок буде відображати обґрунтування, взаємодію та взаємозв'язок наукових підходів до вивчення проблеми, застосованих під час дослідження. Компетентнісний підхід, зокрема, уможливіє з'ясування закономірностей побудови й функціонування процесу формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, аксіологічний – сприятиме упровадженню в навчальний процес ціннісних орієнтацій педагогічної діяльності як детермінантів процесу підготовки до окресленого виду діяльності, що забезпечуватиме активізацію мотиваційно-ціннісної сфери студентів, системний – дозволить розглядати систему вищої ступеневої педагогічної освіти як цілісну, динамічну, де безпосередньо здійсню-

ється процес формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях у спеціально створених умовах навчання у вищих педагогічних закладах, соціокультурний – надасть змогу взаємодоповнити й утворити цілісну систему із соціальної та культурної компоненти особистості майбутнього фахівця початкової освіти, що сприятиме його повноцінному розвитку та формуванню соціоприродних цінностей, синергетичний – надасть можливість не тільки позитивно впливати на перебудову процесу мислення в майбутнього фахівця, але й забезпечувати соціально значущі зміни їх провідних світоглядних позицій.

Процес формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти може бути успішним, якщо в системі вищої ступеневої педагогічної освіти передбачити умови відповідності розробленим й обґрунтованим теоретико-практичним засадам, які враховуватимуть тенденції вітчизняного і зарубіжного досвіду вказаної підготовки даних фахівців та відповідатимуть сучасним вимогам. Концептуальне бачення розв'язання проблеми пов'язане із сучасними біологічними і педагогічними концепціями, в яких на перший план висувається необхідність формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців та відповідно оновлення змісту професійної підготовки.

Провідна ідея дослідження втілена в загальній гіпотезі, яка ґрунтується на припущенні, що ефективність формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти можна суттєво підвищити за умови наукового обґрунтування теоретико-методичних основ проблеми дослідження, удосконалення навчально-виховного процесу завдяки реалізації моделі формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти.

На нашу думку, ефективність процесу формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти можлива за таких умов, коли:

- цілісно реалізуються аксіологічний, системний, соціокультурний, синергетичний та компетентнісний підходи;
- окреслена підготовка буде функціонувати як цілісна система, наповнення компонентів якої (мета, функції, структура, зміст, форми і методи реалізації) відповідатиме сучасним освітнім потребам;
- практичні завдання передбачатимуть створення умов для конкретизації теоретичних знань з метою їх закріплення шляхом застосування нових підходів, досвіду діяльності викладачів у розкритті змісту дисциплін соціоприродничої спрямованості;
- модель організації окресленої підготовки буде розглядатися як відкрита (суб'єкт-суб'єктна) й динамічна, що містить науково-методичне забезпечення, розроблене відповідно до вимог європейської системи освіти; закономірності й механізми реалізації взаємодії соціально-педагогічних, науково-методичних, організаційно-технологічних складових.

Для вирішення поставлених завдань, досягнення мети дослідження нами буде використано методи дослідження: *теоретичні*: аналіз і синтез – з метою вивчення філософської, психолого-педагогічної літератури, дисертацій та авторефератів, матеріалів конференцій та періодичних фахових видань з теми дослідження, вивчення та узагальнення досвіду роботи вищих педагогічних навчальних закладів з проблеми формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі професійної підготовки та систематизація отриманих даних; *емпіричні*: діагностичні (бесіди, тестування, анкетування, інтерв'ю), педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності процесу формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти в умовах вищого навчального закладу; *статистичні*: методи математичної статистики та обробки одержаних експериментальних даних з метою кількісного і якісного аналізу результатів експериментального дослідження.

Загальною методологічною основою дослідження будуть філософські ідеї про пізнання світу, формування наукової картини світу, про суть освіти і виховання; опора на сучасні концепції природознавчої освіти (про походження життя, біосферу, екологічні

концепції тощо), на сучасні концепції педагогічної освіти (національного виховання, культурологічна концепція тощо), психолого-педагогічні теорії розвитку і саморозвитку професійних якостей; орієнтація на передовий вітчизняний і зарубіжний досвід теорії і практики природничо-наукової освіти; комплексний підхід до вивчення проблеми, осмислення її різнобічності й багатоаспектності. Методологія експериментальної роботи буде ґрунтуватися на принципах єдності теорії і практики, дотримання об'єктивності щодо емпіричного вивчення предметів і явищ педагогічного процесу у вищому закладі освіти.

У процесі дослідження буде використано основні положення щодо розвитку освіти в Україні, викладені в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), у Державній програмі «Вчитель», Державному стандарті початкової загальної освіти, Національній доктрині розвитку освіти та ін.

Отже, на основі вищевикладеного матеріалу варто зробити **висновок**, що дослідницька проблема формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі професійної підготовки є актуальною і водночас такою, що підлягає науковому вивченню і подальшому розвитку в контексті професійної підготовки сучасного педагога.

Перспективи подальших розвідок пов'язані із теоретико-практичним дослідженням окресленої проблематики.

Список використаних джерел

1. Борисенко Н.М. Педагогічні умови формування екоцентричного світогляду майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.М. Борисенко. – Х., 2010. – 20 с.
2. Казанішева Н.В. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Вікторівна Казанішева. – К., 2011. – 256 с.
3. Колбіна Л.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Людмила Анатоліївна Колбіна. – Одеса, 2008. – 306 с.
4. Малишевська І.А. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання природотерапії у роботі з учнями початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.А. Малишевська. – К., 2011. – 21 с.
5. Хроленко М.В. Формування екологічної свідомості майбутніх учителів початкових класів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Марина Володимирівна Хроленко. – К., 2006. – 234 с.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2012.

Крамаренко А.

Классический частный университет, г. Запорожье, Украина

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОПРИРОДНЫХ ЦЕННОСТЕЙ БУДУЩИХ ПРОФЕССИОНАЛОВ НАЧАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье раскрыта актуальность проблемы формирования социокультурных ценностей будущих профессионалов начального обучения в контексте профессиональной подготовки, выделены основные направления в решении данного вопроса.

Ключевые слова: ценности, социокультурные ценности, формирование, будущие педагоги.

Kramarenko A.

Classic private university, Zaporozhye, Ukraine

THE PROBLEM OF FORMATION OF SOCIALNATURE VALUES OF THE FUTURE PROFESSIONALS OF PRIMARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF VOCATIONAL TRAINING

The article discloses the relevance of the problem of formation of socio-cultural values of the future professionals of primary education in the context of vocational training, highlighted the main directions in solving the given problem.

Keywords: values, social and natural values, shaping, future teachers.